

Костова Наталя Іванівна

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільного права*

ГАРМОНІЗАЦІЯ ЦИВІЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ЄС ТА УКРАЇНИ

Гармонізацію цивільного процесу є невід'ємною складовою європейської інтеграції, тому має надзвичайно важливе значення на шляху до членства України в ЄС. Положення Угоди про Асоціацію між Україною та ЄС 2014 р. визначили пріоритетні напрями співробітництва з метою зміцнення судової влади, підвищення її ефективності, гарантування її незалежності та неупередженості та боротьби з корупцією. Так, співробітництво у сфері юстиції, свободи та безпеки буде відбуватися на основі принципу поваги до прав людини та основоположних свобод (ст. 14 Угоди); судове співробітництво у цивільних справах повинно здійснюватися, повною мірою використовуючи відповідні міжнародні і двосторонні документи та ґрунтуючись на принципах юридичної визначеності і праві на справедливий суд (ч. 1 ст. 24 Угоди), на основі відповідних багатосторонніх правових документів, зокрема конвенцій Гаазької конференції з міжнародного приватного права у сферах міжнародного правового співробітництва, судового процесу, а також захисту дітей (ч. 2 ст. 24 Угоди) [1].

Питання про гармонізацію цивільного процесу ЄС та держави, що тільки стоїть на шляху інтеграції до Співтовариства, доволі дискусійне. Відповідно до традиційного в науці підходу та згідно із законодавчими положеннями установчих договорів ЄС, гармонізація цивільного процесу відбувається тільки в межах ЄС. Але, на наше переконання, ураховуючи мету та передумови гармонізації цивільного процесу, яка спрямована на забезпечення нормального функціонування спільного ринку ЄС, на стадії укладення Угоди про Асоціацію

та при запровадженні поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі доцільно розпочати процеси гармонізації цивільного процесуального законодавства. При цьому варто керуватися тими загальними засадами, які характеризують гармонізацію цивільного процесу в межах самого ЄС.

Оскільки гармонізація є процесом, що охоплює ряд послідовних взаємозв'язаних дій, варто виділити також етапи її здійснення. При цьому слід ще раз наголосити, що гармонізація цивільного процесу виникла тільки через необхідність розв'язати конкретну проблему – участі жителів ЄС – громадян різних держав-членів у цивільному процесі. Це ще раз окреслює сферу дії та межі гармонізації: ці процеси спрямовані на врегулювання цивільних процесуальних відносин транскордонного характеру, які відповідно до умов Угоди про Асоціацію повинні виникнути в сфері транскордонного надання послуг, онлайн торгівлі тощо. Реформування національного процесуального законодавства має здійснюватися з урахуванням необхідності забезпечити спільний правовий простір, тобто налагодити ефективну взаємодію національної та наднаціональної форм захисту прав жителів ЄС.

Гармонізація цивільного процесу має здійснюватися поступово, системно та комплексно, з урахуванням вектора розвитку України, оскільки партикулярні зміни національного законодавства не приведуть до бажаного результату – створення стабільної та ефективної системи цивільного правосуддя, яка б відповідала вимогам установчих договорів ЄС. Вона є необхідною передумовою для подальшої адаптації законодавства ЄС у разі набуття Україною членства в Євросоюзі. До цього часу гармонізація законодавства стане тим необхідним підґрунтям, яке забезпечить реальні перспективи інтеграції та активну співпрацю між нашими державами.

Таким чином, до етапів гармонізації цивільного процесу ЄС та України, що перебуває на стадії ухвалення Угоди про Асоціацію і створення зони вільної торгівлі, варто віднести такі.

На першому етапі в умовах підготовки та розбудови поглибленої та всеосяжної зони вільної торгівлі, що забезпечить поступове входження економіки України до спільного ринку ЄС, доцільно запровадити в правову систему України і внести відповідні зміни до законодавства, які мають відображати основні положення законодавства ЄС, що регулює відносини транскордонного цивільного процесу і є результатом розвитку спільного ринку. Так Україна зі свого боку зробить необхідні кроки назустріч Союзу і забезпечить розширення спільного правового простору, надаючи ефективний захист учасникам транскордонних відносин – жителям ЄС. Для цього потрібно, передусім, забезпечити: 1) вільний обіг судових рішень; 2) узгодження положень про юрисдикцію та правила недопущення паралельного розгляду цивільних і комерційних справ транскордонного характеру в ЄС та Україні; 3) ефективне судове співробітництво між судами ЄС та України під час розгляду цивільних і комерційних справ транскордонного характеру (вручення судових та позасудових документів, отримання доказів, забезпечення позовних вимог); 4) узгодження цивільного процесуального законодавства України з вимогами директив ЄС.

Перехід до другого етапу гармонізації цивільного процесу ЄС та України зумовлений наявністю необхідного підґрунтя для вирішення транскордонних спорів, оскільки єдиний порядок вирішення цивільних і комерційних спорів транскордонного характеру в ЄС та Україні потрібен тільки з метою забезпечення захисту учасників транскордонних спорів.

Водночас під час реформування національного цивільного процесуального законодавства України варто врахувати європейський досвід вирішення транскордонних спорів як квінтесенцію стандартів, які застосовуються в усіх державах-членах та відображають спільні погляди на справедливе правосуддя.

Зокрема, у проекті Закону України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України [2], який було підготовлено Радою з питань судової реформи, слід врахувати положення загальноєвропейської процедури вирішення дрібних спорів, насамперед щодо гарантій спрощеності та доступності такої процедури. Проектом змін передбачаються положення, спрямовані на забезпечення ефективного судового процесу, запровадження механізмів запобігання зловживанню процесуальними правами, дотримання стадійності та розумних строків розгляду справи, вирішення групових позовів, впровадження електронного правосуддя, а також головне – гармонізації норм процесуального права у відповідності до стандартів країн-членів ЄС .

Список використаної літератури:

1. Угода про Асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/kmu/docs/EA/00_Ukraine-EU_Association_Agreement
2. Проект Закону України «Про внесення змін до Цивільного процесуального кодексу України (щодо судової реформи)» [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://jrc.org.ua/upload/steps/1f7a9a447248438a4822aaffe5085fc1.pdf>